

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ

(i) Ἡ γῆ ἐπιπλέει στό νερό, πού εἶναι κατά κάποιο τρόπο ἡ πηγὴ τῶν πάντων

84 Ἀριστοτέλης, *Περὶ οὐρανοῦ* B 13, 294 a 28: οἱ δ' ἐφ' ὕδατος κεῖσθαι (ἐνν.: φασὶ τὴν γῆν). τοῦτον γὰρ ἀρχαιότατον παρειλήφαμεν τὸν λόγον, ὃν φασιν εἰπεῖν Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, ὡς διὰ τὸ πλωτὴν εἶναι μένουσαν ὡσπερ ξύλον ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον (καὶ γὰρ τούτων ἐπ' ἀέρος μὲν οὐθὲν πέφυκε μένειν, ἀλλ' ἐφ' ὕδατος), ὡσπερ οὐ τὸν αὐτὸν λόγον ὄντα περὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ὀχοῦντος τὴν γῆν.

Ἄλλοι λένε ὅτι ἡ γῆ ἀκουμπάει στό νερό. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχαιότερη θεωρία πού μᾶς ἔχει παραδοθεῖ καὶ πού λένε ὅτι τὴ διατύπωσε ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος· σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴ θεωρία, ἡ γῆ διατηρεῖται στὴ θέση τῆς ἐπειδὴ ἐπιπλέει σάν ἓνα ξύλο ἢ κάτι παρόμοιο (γιατί κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πράγματα δὲ μένει ἀπὸ τὴ φύση του στὸν ἀέρα, παρὰ στό νερό) —λές καὶ τὸ ἴδιο ἐπιχείρημα δὲν ἰσχύει γιὰ τὸ νερό πού στηρίζει τὴ γῆ.

85 Ἀριστοτέλης, *Μετ.* A 3, 983 b 6: τῶν δὴ πρῶτον φιλοσοφησάντων οἱ πλεῖστοι τὰς ἐν ὕλης-εἶδει μόνας ψήθησαν ἀρχὰς εἶναι πάντων· ἐξ οὗ γὰρ ἔστιν ἅπαντα τὰ ὄντα, καὶ ἐξ οὗ γίνεταί πρῶτου καὶ εἰς ὃ φθείρεται τελευταῖον, τῆς μὲν οὐσίας ὑπομενούσης τοῖς δὲ πάθεσι μεταβαλλούσης, τοῦτο στοιχεῖον καὶ ταύτην ἀρχὴν φασιν εἶναι τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο οὔτε γίνεσθαι οὐδὲν οἴονται οὔτ' ἀπόλλυσθαι, ὡς τῆς τοιαύτης φύσεως ἀεὶ σφωζομένης... δεῖ γὰρ εἶναι τινα φύσιν ἢ μίαν ἢ πλείους μιᾶς ἐξ ὧν γίνεταί τᾶλλα σφωζομένης ἐκείνης. τὸ μέντοι πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης ἀρχῆς οὐ τὸ αὐτὸ πάντες λέγουσιν, ἀλλὰ Θαλῆς μὲν ὃ τῆς τοιαύτης ἀρχηγὸς φιλοσοφίας ὕδωρ εἶναι φησιν (διὸ καὶ τὴν γῆν ἐφ' ὕδατος ἀπεφαίνετο εἶναι), λαβὼν ἴσως τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐκ τοῦ πάντων ὄραν τὴν τροφὴν ὑγράν οὖσαν καὶ αὐτὸ τὸ θερμὸν ἐκ τούτου γιγνόμενον καὶ τούτω ζῶν (τὸ δ' ἐξ οὗ γίνεταί, τοῦτ' ἔστιν ἀρχὴ πάντων), διὰ τε δὴ τοῦτο τὴν ὑπόληψιν λαβὼν ταύτην καὶ διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν ὑγράν ἔχειν· τὸ δ' ὕδωρ ἀρχὴ τῆς φύσεως ἔστι τοῖς ὑγροῖς.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πρῶτους φιλόσοφους πίστευαν ὅτι οἱ ὑλικὲς ἀρχὲς εἶναι οἱ μόνες ἀρχὲς τῶν πάντων· γιατί αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχονται ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο γίνεται ἓνα πράγμα καὶ σὲ ὁποῖο ἀποσυντίθεται σὲ τελευταία ἀνάλυση, μὲ τὴν οὐσία του νὰ διατηρεῖται ἀλλὰ τίς ἰδιότητες τῆς νὰ ἀλλάζουν, αὐτὸ λένε ὅτι εἶναι τὸ στοιχεῖο καὶ ἡ πρώτη ἀρχὴ ὄλων τῶν πραγμάτων πού ὑπάρχουν, καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο θεωροῦν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτο γίνεσθαι οὔτε ἀπόλυτη φθορά, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ φύση διατηρεῖται αἰώνια... γιατί πρέπει νὰ ὑπάρχει κάποια φυσικὴ οὐσία, μία ἢ περισσότερες, ἀπὸ τὴν ὁποία γίνονται τὰ ἄλλα πράγματα, ἐνῶ αὐτὴ διατηρεῖται. Ἄλλὰ σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ πλῆθος καὶ τὴ μορφή αὐτῆς τῆς πρώτης ἀρχῆς δὲν συμφωνοῦν ὅλοι· ὁ Θαλῆς δὲ μὲν, ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ τοῦ τύπου φιλοσοφίας, λέει ὅτι εἶναι τὸ νερό (καὶ γι' αὐτὸ ἀποφάνθηκε ὅτι ἡ γῆ στηρίζεται στό νερό), ὀδηγημένος ἴσως σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ἀπὸ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ τροφή ὄλων τῶν ὄντων εἶναι

γῆ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ζεστό δημιουργεῖται καὶ συντηρεῖται ἀπὸ τὸ νερό (καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο δημιουργοῦνται τὰ πάντα εἶναι, βέβαια, ἡ πρώτη ἀρχή), ὀδηγημένος σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ὅσο ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρατήρηση ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι τὰ σπέρματα ὄλων τῶν ὄντων εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦς ὑγρά· καὶ τὸ νερό εἶναι ἡ φυσικὴ ἀρχὴ ὄλων τῶν ὑγρῶν πραγμάτων.

ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ

139 Ἀριστοτέλης, *Μετ. Α 3*, 984 a 5: Ἀναξιμένης δὲ ἀέρα καὶ Διογένης πρότερον ὕδατος καὶ μάλιστα ἀρχὴν τιθέασι τῶν ἀπλῶν σωμάτων.

Ὁ Ἀναξιμένης καὶ ὁ Διογένης τοποθετοῦν τὸν ἀέρα πρὶν ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ μάλιστα τὸν θεωροῦν ἀρχὴ τῶν ἀπλῶν σωμάτων.

140 Θεόφραστος, σύμφωνα μὲ τὸν Σιμπλίκιο, εἰς *Φυσ. 24, 26*: Ἀναξιμένης δὲ Εὐρύστρατου Μιλήσιος, ἐταῖρος γεγονώς Ἀναξιμάνδρου, μίαν μὲν καὶ αὐτὸς τὴν ὑποκειμένην φύσιν καὶ ἀπειρόν φησιν ὡσπερ ἐκεῖνος, οὐκ ἀόριστον δὲ ὡσπερ ἐκεῖνος ἀλλὰ ὀρισμένην, ἀέρα λέγων αὐτήν· διαφέρειν δὲ μανότῃ καὶ πυκνότητι κατὰ τὰς οὐσίας. καὶ ἀραιούμενον μὲν πῦρ γίνεσθαι, πυκνούμενον δὲ ἄνεμον, εἶτα νέφος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὕδωρ, εἶτα γῆν, εἶτα λίθους, τὰ δὲ ἄλλα ἐκ τούτων. κίνησιν δὲ καὶ οὗτος αἰδίων ποιεῖ, δι' ἣν καὶ τὴν μεταβολὴν γίνεσθαι.

Ὁ Ἀναξιμένης ἀπὸ τῆ Μίλητο, γιὸς τοῦ Εὐρύστρατου, σύντροφος τοῦ Ἀναξίμανδρου, λέει καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ θεμελιώδης οὐσία εἶναι μία καὶ ἀπειρη, ὅπως ἀκριβῶς ὑποστήριξε καὶ ἐκεῖνος, ἀλλὰ δὲν τὴν ἄφησε ἀπροσδιόριστη ὅπως ὁ Ἀναξίμανδρος, παρὰ τὴν προσδιόρισε, ταυτίζοντάς τῃ μὲ τὸν ἀέρα· καὶ ὁ χαρακτήρας τῆς μεταβάλλεται μὲ τὴν πυκνώσει καὶ τὴν ἀραίωσι. Ὄταν ὁ ἀέρας ἀραιώνεται γίνεται φωτιά, ἐνῶ ὅταν πυκνώνεται γίνεται ἄνεμος, κατόπιν σύννεφο, ὅταν πυκνωθεῖ ἀκόμα περισσότερο γίνεται νερό, ἔπειτα γῆ, ἔπειτα πέτρες· καὶ τὰ ὑπόλοιπα ὕλικά προέρχονται ἀπὸ αὐτά. Καὶ ὁ Ἀναξιμένης ἐπίσης θεωρεῖ τὴν κίνησι ἀέννη καὶ λέει ὅτι αὐτὴ προκαλεῖ τὴ μεταβολή.

151 Ἰππόλυτος, *Ἐλ. Ι, 7, 4*: τὴν δὲ γῆν πλατεῖαν εἶναι ἐπ' ἀέρος ὀχουμένην, ὁμοίως δὲ καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα πάντα πύρινα ὄντα ἐποχεῖσθαι τῷ ἀέρι διὰ πλάτος.

Ἡ γῆ εἶναι ἐπίπεδη καὶ στηρίζεται ἀπὸ τὸν ἀέρα, καὶ τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸν ἥλιο, τὴ σελήνη καὶ τὰ ὑπόλοιπα οὐράνια σώματα, ποῦ εἶναι ὅλα πύρινα καὶ ἐπιβαίνουν στὸν ἀέρα χάρη στὸ πλάτος τους.

160 Ἀέτιος Ι, 3, 4: Ἀναξιμένης Εὐρύστρατου Μιλήσιος ἀρχὴν τῶν ὄντων ἀέρα ἀπεφήνατο· ἐκ γὰρ τούτου πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς αὐτὸν πάλιν ἀναλύεσθαι. οἶον ἢ ψυχὴ, φησὶν, ἢ ἡμετέρα ἀήρ οὔσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὄλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει· λέγεται δὲ συνωνύμως ἀήρ καὶ πνεῦμα. ἀμαρτάνει δὲ καὶ οὗτος ἐξ ἀπλοῦ καὶ μονοειδοῦς ἀέρος καὶ πνεύματος δοκῶν συνεστάναι τὰ ζῶα... (Γιὰ τὴ συνέχεια βλ. DK 13 b 2.)

Ὁ Ἀναξιμένης, ὁ γιὸς τοῦ Εὐρύστρατου, ἀπὸ τῆ Μίλητο, ἀποφάνθηκε ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι ὁ ἀέρας· γιὰτὶ ἀπὸ αὐτὸν γεννιοῦνται τὰ πάντα καὶ σ' αὐτὸν διαλύονται πάλι. Ὅπως ἡ ψυχὴ μας, λέει, ὄντας ἀέρας μᾶς συγκρατεῖ, ἔτσι καὶ τὸ πνεῦμα [ἢ πνοή] καὶ ὁ ἀέρας περιέχουν ὅλοκληρο τὸν κόσμον· ἐδῶ ὁ ἀέρας καὶ τὸ πνεῦμα εἶναι συνώνυμοι ὄροι. Σφάλλει δηλαδὴ καὶ αὐτός, νομίζοντας ὅτι τὰ ζωντανὰ πλάσματα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀπλὸ καὶ ὁμοιογενὴ ἀέρα καὶ πνεῦμα...